

NOU 2022:9 En åpen og opplyst offentlig samtale

Høringsuttalelse fra Kopinor

Vi viser til høringsbrev av 29. september 2022 om NOU 2022:9 *En åpen og opplyst offentlig samtale*. Kopinor ønsker å komme med noen overordnede kommentarer til rapporten, særlig knyttet til opphavsrett. Våre medlemsorganisasjoner vil avgi egne høringsuttalelser så langt de finner det ønskelig.

Kopinor er en organisasjon av opphavere og utgivere i til sammen 23 medlemsorganisasjoner (se oversikt nedenfor). Vi inngår avtaler om kopiering og annen bruk av opphavsrettslig beskyttet materiale på vegne av norske og utenlandske rettighetshavere. Gjennom avtalene får hele utdanningsfeltet, forvaltning og øvrig samfunnsliv tillatelse til å kopiere fra alt utgitt materiale. Kopinor inngår også avtaler om digital formidling av innhold på internett, blant annet med Nasjonalbiblioteket. Vederlaget vi krever inn, føres tilbake til rettighetshaverne slik at nye verk kan skapes til beste for samfunnet.

Opphavsretten sikrer ytringsfrihetens infrastruktur

Tittelen på ytringsfrietskommisjonens rapport er hentet fra dagens § 100 i Grunnloven. Dette leddet peker på samfunnets ansvar for en fungerende infrastruktur for ytringsfriheten. Tillegget kom til etter forslag fra den forrige ytringsfrietskommisjonen, og vi setter pris på at også dagens kommisjon så tydelig peker på dette ansvaret. Vi vil bruke anledningen til å peke på opphavsretten som en viktig forutsetning for en åpen og opplyst offentlig samtale.

Kommisjonen behandler opphavsrettsspørsmål relativt kortfattet på flere steder i sin rapport. Blant annet presenteres åndsverkloven og opphavsrettens prinsipper i kapittel 4.4 (Inngrep i ytringsfriheten), mens det i kapittel 14.5.4 (Den teknologiske utviklingens betydning for kunsten) refereres ulike praktiske vanskeligheter knyttet til opphavsrettslige problemstillinger.

Uten at vi vil hevde at det er kommisjonens holdning, er det en tendens til å oppfatte opphavsretten først og fremst som et problem. Enkelte ser opphavsrettshensyn som et hinder, blant annet for å kunne utnytte internettets muligheter for rask spredning av ytringer. Etter Kopinors oppfatning er det riktigere å se nasjonal og internasjonal opphavsrettslovgivning som en forutsetning for en velfungerende ytringsfrihet.

Falske nyheter og spredning av konspirasjonsteorier utgjør skyggesiden av nettbasert informasjonsutveksling. Her tilbyr etablerte medier et nødvendig korrektiv, på samme måte som det norske litterære systemet sikrer kvalitetssikret innhold innenfor et bredt tilbud av titler. Selv om utgiverens portvokterrolle er redusert, spiller ansvarlige forlag og redaktørstyrte medier en betydelig rolle for å sikre den opplyste samtalen.

Men dette kommer ikke av seg selv. Det kretsløpet som utgjøres av utgivere, opphavere og et betalende publikum, er en forutsetning for å holde oppe denne infrastrukturen. Forvaltning av opphavsrettigheter er kjernen i dette kretsløpet.

Opphavsretten som samfunnsnytte

Forholdet mellom ytringsfrihet og opphavsrett ble behandlet bredere i den forrige ytringsfrietskommisjonens utredning. Her oppsummeres det blant annet slik:

Selv om vi her har vist eksempler på at konflikter kan oppstå mellom opphavsrett og klassisk ytringsfrihet, er det nødvendig å understreke at hovedregelen synes å være at slike konflikter unngås. Opphavsmannens enerett er undergitt en rekke avgrensninger, herunder sitatretten, retten til gjengivelse av verk i kritisk og vitenskapelig framstilling og gjengivelse av verk ved dagsaktuell hending osv. Viktig er det dessuten at det idemessige innhold i enhver ytring kan bringes videre – det er kun opphavsmannens egen utforming som er vernet. (NOU 1999:27, s. 182).

Denne balansen mellom eneretten og avgrensningene er gjort tydeligere i formålsparagrafen til den nye åndsverkloven fra 2018. Her heter det at siktemålet er

[...] en rimelig balanse mellom rettighetshavernes interesser på den ene siden og brukernes og allmennhetens interesser på den andre siden, slik at åndsverk og nærstående prestasjoner og arbeider kan brukes der dette ut fra samfunnsmessige hensyn er rimelig, som bruk innen det private området og av hensyn til informasjons- og ytringsfriheten.

Videre heter det at åndsverkloven skal «legge til rette for at det på en enkel måte kan avtales bruk av åndsverk og nærstående prestasjoner og arbeider». Der avgrensningene i opphavsretten slutter, er det altså lagt til rette for enkel rettighetsforvaltning som gir tilgang til innhold. Slik tilfører kollektiv rettighetsforvaltning, som Kopinor er et eksempel på, verdi til både rettighetshavere, utdanningsinstitusjoner, andre brukere og samfunnet som helhet.

Vi kan nevne som en illustrasjon at det som er blitt kalt den første opphavsrettsloven, britiske Statute of Anne fra 1710, bar tittelen «*An Act for the Encouragement of Learning*». Det sentrale var altså den samfunnsnyttige virksomheten som forfattere (og etter hvert også andre opphavere) bedrev: De bidro til befolkningens allmenndannelse.

Opphavsrett som menneskerett

Opphavsretten sikrer et kretsløp av rettigheter og inntekter som igjen setter forfattere, komponister, billedkunstnere og andre opphavere i stand til å skape nye verk til glede og nytte for samfunnet. Opphavsretten er også en mer grunnleggende rettighet. I FNs verdenserklæring om menneskerettigheter fra 1948 heter det i artikkel 27.2:

«Enhver har rett til beskyttelse av de åndelige og materielle interesser som er et resultat av ethvert vitenskapelig, litterært eller kunstnerisk verk som han har skapt.»

Eneretten til å utnytte sine egne åndsverk – vitenskapelige, litterære eller kunstneriske – er altså en av de grunnleggende rettighetene som tilkommer mennesket som sådant.

Menneskerettighetserklæringens artikkel 27 har også et første ledd: «Enhver har rett til fritt å delta i samfunnets kulturelle liv, til å nyte kunst og til å få del i den vitenskapelige fremgang og dens goder.» Også denne bestemmelsen understreker den samfunnsmessige betydningen av de verk som opphavsretten beskytter.

* * *

Ytringsfrihet er en forutsetning for frie ytringer av kunstnerisk og vitenskapelig art. Opphavere og utgivere lener seg på ytringsfriheten når åndsverk skapes og deles med samfunnet. Samtidig er ytringene beskyttet av opphavsretten. Det er en finstemt balanse mellom disse grunnleggende rettighetene. For å sikre gode og livskraftige vilkår for ytringer må derfor rammene for ytringsfriheten og opphavsretten sees i sammenheng med hverandre.

Med vennlig hilsen

Yngve Slettholm

Kopinor

Kopinors medlemsorganisasjoner:

- Den norske Forfatterforening
- Den norske Forleggerforening
- Fagpressen
- Forbundet Frie Fotografer
- Forfatterforbundet
- GRAFILL - Norsk organisasjon for visuell kommunikasjon
- Mediebedriftenes Landsforening
- Musikkforleggerne
- NOPA - Norsk forening for komponister og tekstforfattere
- Norges Fotografforbund
- Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening
- Norsk Journalistlag
- Norsk Komponistforening
- Norsk kritikerlag
- Norsk Oversetterforening
- Norsk Redaktørforening
- Norsk Revyforfatterforening
- Norsk Tidsskriftforening
- Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere
- Norske Billedkunstnere
- Norske Dramatikeres Forbund
- Norske Kunsthåndverkere
- Ny Musikk's Komponistgruppe